

Prof. Dr. Doğan KUBAN (8 Nisan 1926 Paris - 22 Eylül 2021)

Selçuk MÜLAYİM

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü,
(Emekli Öğretim Üyesi), İstanbul, Türkiye, selcuk-mulayim@hotmail.com

Çok yakında kaybettiğimiz meslek büyüğümüz Prof. Dr. Doğan Kuban, 20. yüzyılın sonlarına doğru aydınlar sosyolojisinin İstanbul'da ileri sürdüğü en seçkin modellerden biri olarak da hatırlanacak.

Benzerleri hatta taklitlerine bile zor rastlanan bir historiograf ve düşünce okulunun öncüsü aramızdan ayrılıp bizlerden uzaklaşırken, ondan kalan birikimleri dile getirerek, bunların bir kısmını paylaşabilirsek ona olan borcumuzun birazını ödemekle kalmayacağız, bu duyurumuz belki rasyonel düşüncenin de bir kazancı olacak. Onun gidişiyle, önümüzdeki yıllarda dipnotlarımızı fazlasıyla aşacak Kuban referansları daha uzun süre devam edecek, sanat tarihi edebiyatında yeni yollar açılacak.

Aydın, zeki ve entelektüeldi, buna şüphe yok. Bunun da ötesinde, sezgilerini dışa vururken rasyonel çözümlene denemeleri, onun, bize ne tür bir miras bıraktığına da açıklık getirecek gibi gözükyor. Öyle ki, hem sanat tarihçileri hem de mimarlık tarihçilerinin düşünce omurgasını aynı anda silkeleyen güçlü bir düşünce rüzgârı gibi esmekteydi. Açıkçası, mekân felsefesinden kimlik irdelemesine gidip-gelen bir kuramcının, irkiltici ve insanı diri tutan zekâ ürünlerini kahve içerken göz ucuyla okuyamazdık. Çünkü Kuban aklının eşya ve fiziki çevre üzerindeki pırıltılarıyla kurduğu bağlantıları kaçırsanız her şey sıradanlaşır. Özetle, yer-yer keyfimizi kaçırsa da, güncel açmazları da deşeleyerek bizi sorumluluk alanlarına çeken bu yazar, davranışlarıyla bir tatlısı monşeri olmaktan çok uzaktı.

İstanbul Teknik Üniversitesi ortamında, sanat tarihinin sorunlarına fazlasıyla ilgi duyan bir mimarlık tarihçisine özellikle değinmek durumundayız. Mimari malzemenin tesbitindeki titizliği ve kaynak zenginliğini fark ettiren bir literatür sunması yanında, karşılaştırmalara dayanarak üslup dönüşümlerini bir görüş derinliği ile dile getiren Kuban'ı, mimar kökenli bir sanat tarihçisi olarak kabul etmek için pek çok neden vardır. Açıkça söylemek gerekirse, onu, A. S. Ülgen, S. Çetintaş, E. H. Ayverdi, O. Aslanapa ve S. Eyice'den ayıran en önemli çizgi budur.

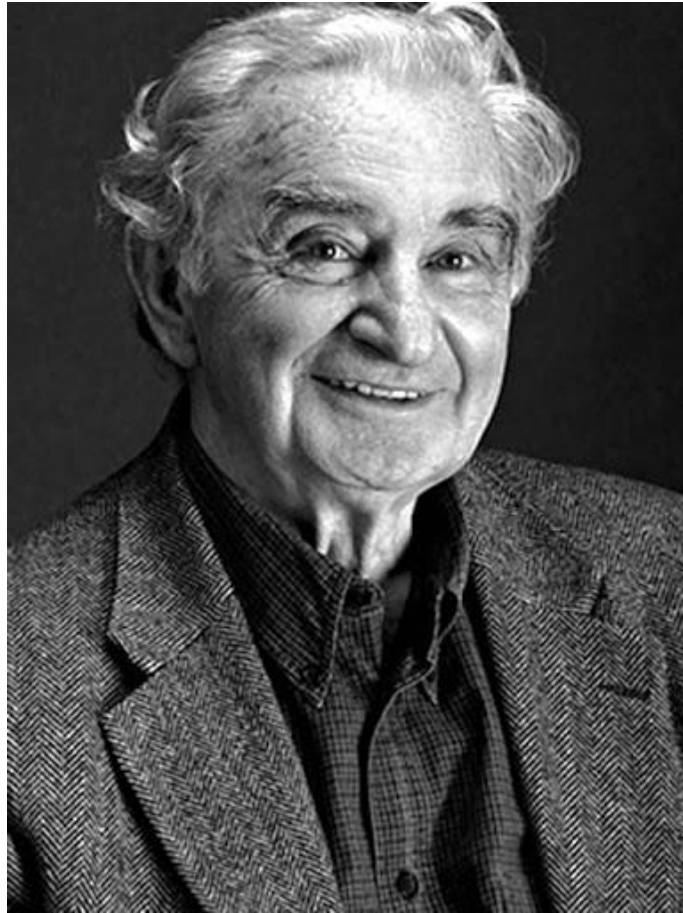
Mimariyi, bir inşa ve yapı bilgisinin ötesinde, şehir ve kültür çevresi bağlamında irdeleyen, mimari plastikle yeterince ilgiler kurabilen araştırmacı, en geniş anlamda ve her şeyden çok mekân felsefecisi ünvanını hak ediyor.

1956 yılında Doçentlik çalışması olarak sunduğu **(Osmanlı Mimarisinde İç Mekân Teşekkülü)** metinde Osmanlı anıtsal dini mimarisini, bir yandan Rönesans örnekleriyle öte yandan İstanbul Ayasofya'sı ile karşılaştırarak, Osmanlı mimarisinin özgün boyutlarını tartışmaktaydı. Araştırmacının on yıl sonra yayımlanan kitabı, Anadolu Türk mimarisinin daha eski katmanlarına yönelmekteydi. **“Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları”** başlığını taşıyan kitap, o güne kadar, tarihi, epigrafi ve planlarıyla belirlenmiş yapıları, 12. ve 13. yüzyılın toplum hayatı ve fiziki

çevrenin sorunlarıyla birlikte tartışmaktadır. Bu sebeple, kitap başlığının altına şu not düşülmüştü: **“Bazı 12. Yüzyıl Yapılarının Ortaya Çıkardığı Sorunların Kritiği ile Beraber”**

İlk baskısı 1993’te yapılan ve yıllar içinde kaynak ve sorunları da kapsamına alan **“Batı’ya Göçün Sanatsal Evreleri”**, Asya kökenli verilerin, Anadolu erken devir mimarisindeki dönüşümlerini ele almaktadır. Kuban’ın bu eserine ve diğerlerine bakarak, onun genel tutumu, biriken ve zamanı geldikçe su yüzüne çıkan içten tepkiler olarak değerlendirilebilir. Nitekim irili-ufaklı bildiriler ve kitaplarında yer almış bölümlerden sonra, **“Osmanlı Mimarisi”** nin ortaya çıkışı böyle olmuştur. Osmanlı tarihini kronolojik bir sıraya göre işlemekle birlikte, bu kitapta mimariyi yaratan ‘’istek ve arzu’’ irdelenmektedir ki, daha önce başka yazarların açıklıkla dile getirmedikleri bu kavram çifti, yazarın bu alanda da gerçekten nüfuz-ı nazar sahibi bir usta olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Kimi zaman yaman bir Strzygowski yorumcusu, bazen bir pozitivist olarak sahneye çıkan Kuban’ın, inandığı doğruları dile getirmesi tatsız karşılanmış, bu yüzden de pervasız ve atak sayılmıştır. Ne var ki, onun gölgesi yazılarımızın satır aralarında hep dolaşmıştır.

Prof. Dr. Doğan KUBAN (1926-2021)